

U pokladny sedí bývalá umělkyně

Anna Beata Hábllová je letos po Janě Guljuškině a Zuzaně Kultánové již třetí autorkou, jež usazuje svou hrdinku za pokladnu supermarketu. Její hlavní postava tam stráví nejednu *Směnu*, jak se románový debut jmenuje. Ale česká literatura, to nejsou jen ženy za pultem...

ONDŘEJ HORÁK
literární kritik

Když vám někdo říká, že jste stvořili umění a že jste umělec, je to jistě příjemné. S uměním si spojujeme velmi často adjektivum osobité, protože člověk chce vyjádřit něco osobního a být originální. Ovšem ve slově umělec zároveň slyšíme i něco umělého, ba umělohmotného. Je tedy umělcem někdo, kdo umí to, co ostatní neumí, nebo – jak tomu dnes mnohdy bývá – ten, kdo se prohlásí za umělce, a cokoli udělá, je tak logicky uměním?

To je jedna z otázek opakovaně se vyznívajících nad stránkami románu *Směna* Anny Beaty Hábllové. Dalším tématem pak je, jak daleko – či blízko – je od tohoto světa, kde se předstírá, vystavuje a platí se horentní sumy, ke světu obyčejnému, jenž je zde reprezentován prací za kasou v supermarketu. Protože absolen-tů uměleckých oborů je spousta a ne každý logicky uspěje – ne každému absolutivně, pokud zůstaneme u výtvarného umění, zaručí, že bude vystavovat, prodávat a bude slavný.

Směna tak ukazuje, že jde o maličkosti, které dělají úspěšného od neúspěšného. Ale taky to, že člověk musí být pragmatický, protřelý, cynický a umět správně jednat. V supermarketu i v galeriích jde především o kšeft a o umění předstírat: Jak je to kvalitní a čerstvé a levné, v prvním případě. A jak je to kvalitní a originální v tom druhém.

Něco za něco

Anna Beata Hábllová (1983) má za sebou čtyři básnické sbírky, ovšem jakožto architektka a urbanistka rovněž knihy *Města zdi* o obchodních centrech a *Nemísta měst* o dnes populárním tématu opomíjených, pomíjivých a mýjivých místech. Nedávno měla též s manželem malířem výstavu, kam přispěla svými texty... Je tak další v dlouhé řadě českých literátů, kteří od poezie přecházejí k próze.

Každý takový románový debut si zaslouží naši pozornost jistě víc než čtrnáctý titul nějakého unaveného autora – pokud řada oslavných recenzí neupozorní na to, že se náhle zberchal k čemusi pozoruhodnému. Anna Beata Hábllová *Směnu* vydala v brněnském nakladatelství Host, které dnes patří k nejsilnějším značkám, což jistě musí podpořit autorčino sebevědomí. Stejně tak je dobré, že *Host* se snaží nabízet i něco jiného než ony ohrané, kýčovitě sondy do historie 20. století.

Směna je snahou ohledat určitý aspekt naší současnosti. Už o tom byla řeč: adeptů umění chrlí školy čím dál víc, takže je jich čím dál víc blízko následnému pádu – na dlažbu. Tím se může zdát to, co se stane hlavní hrdince Petře, když skončí za pokladnou v supermarketu. Jistě, nic záviděníhodného, nicméně zároveň víme, že během pandemie prestiž tohoto zaměstnání stoupla a rovněž měli tito lidé velkou jistotu zachování pracovního místa. Román se jmenuje podle šichty v supermarketu, ovšem můžeme v něm vidět i výměnu uměleckých ambicí a věčného pozerství za klid a upřímnost. Nebo taktéž výměnný obchod, na němž kulturní svět většinou funguje: když ty ve mně budeš vidět umělce, já ho v tobě budu vidět taky, případně: já v tobě zas budu vidět špičkového kritika, galeristu...

Petra vystudovala vysokou školu a pracuje v supermarketu. Jistě každého napadne: A proč spadla tak nízkou, copak není nic mezi tím? Je též oslabena skutečností, že se rozešla s Adamem, spolužákem, který se rozhodně nestydí a o tom, že je umělec, nijak nepochybuje. Proto teď Petra bydlí v jakémsi podkrovním kutlochu, pípá do zblblnutí u kasy a domů

se dostane jen málokdy. Pochází totiž z venkova, kde bydlí maminka, jež má na starost nemohoucího syna. Postižený je od té doby, co se přiuťopil, protože ho starší Petra měla hlídat, ale neuhlídala. Dodnes tuto vinu těžce nese. Mimochodem, ani náznak toho, že dítě nemůže hlídat jiné dítě či něco podobného. Navíc potom od rodiny odešel otec... Jako by se to všechno stalo především proto, že se tak autorka rozhodla, jelikož měla pocit, že to její román potřebuje.

Petřin život je tak především prázdň. Ano, vystudovala vysokou školu. Ano, je v Praze. A ano, užívá se, i když tupou dřinou v obchodě, a ještě nějaké peníze posílá matce. Tím to však končí. Je sama. A co se týče vlastní tvorby, je to nyní čistá nula.

Samotný text románu působí velmi vespěle, žádné začátečnické chyby. Nicméně něco tu od začátku nesedí... Každá kapitola začíná variací opakující se věty a jednotlivé odstavce a kapitoly jako by byly opravdu vyrobeny a sestaveny přesně tak, jak se to má dělat... Tedy jak se to asi učí na kurzech tvůrčího psaní. Pokud jde o text, nic ve *Směně* skutečně nepřebývá.

Neudělat chybu

Problém je, že to nakonec působí tak, že Anna Beata Hábllová držela svůj román až příliš na uzdě, aby nevyzníval nezrale. Vše je pečlivě naplánováno a utěsněno, aby to působilo kompaktně, ovšem pak se tam nemá kudy dostat život. Rovněž vykreslení prostředí a postav je tak vpsledku ploché jak lovecký salám, co byl zrovna v akci. *Směna* se dusí tím, jak autorka hrála na jistotu, a to právě proto, že si patrně nebyla příliš jistá – jako by se bála být svobodná a riskovat... Ze sevřenosti je křečovitost.

Bohužel je tento dojem – toho, že se nic moc neděje i proto, že to chce mít pražská literátka pořád pod kontrolou –

potvrzen ve chvíli, kdy se romanopisky-ně odhodlá k zápletce. Nejprve je Petra pohnuta znovu k tvorbě: její kolegyně chce nakreslit svého kocoura. Což by se dalo ironicky přirovnat k oně slavné scéně ze *Slavnosti sněženek*, v níž krámská chce po nerudném akademickém malíři jako dar na svatbu nějaký zkažený obraz... A potom je tu ještě něco horšího: obraz je Petře, která si ho následně rozhodně ponechat – povedl se jí totiž –, ukraden.

Takže Anna Beata Hábllová ve snaze nešlápnout při budování románu vedle udělala ve finále tu velkou chybu, že do něj vmontovala ošoupanou, hloupou zápletku. Téměř by se chtělo jízlivě podotknout: přesně ve chvíli, kdy to doporu-

Anna Beata Hábllová ve snaze nešlápnout při budování románu vedle udělala ve finále tu velkou chybu, že do něj vmontovala ošoupanou, hloupou zápletku

”

čují příručky pro začínající romanopisce. To ale ještě není vše, Petra následně jako zázrakem dostane možnost vystavovat... A stejně tak ji zase ztratí.

Jako by ve *Směně* nad lehkostí a radostí z vyprávění, nad dobrodružstvím tvorby vítězila lopota, snaha zvládnout to přesně podle plánu. Namísto umění vzniklo bohužel spíš něco chutnajícího umělohmotně. Je to hra při zdi. A je to o to smutnější, že se ve *Směně* ryzost umění tak často přetřásá.

V Hostu nyní publikoval svou první knihu též vystudovaný sochař Viktor Špaček (1976). Tedy první v tomto nakladatelství, jinak má na svém kontě rovněž již tři básnické sbírky a jeden povídkový soubor *Něco cirkusového* (2015). Na něj navazuje novinka – jednu povídku mají dokonce totožnou, akorát namísto er-formy je nyní vyprávěna v ich-formě. I *Čistý, skromný život* je titulem, který jako by naznačoval, že značku Host má cenu nadále sledovat. Dokonce v textu jedné povídky najdeme zmínku o Janu Balabánovi, jenž taktéž publikoval v brněnském nakladatelství.

Před peklem rodiny

Zas tak vysoko, v patře Balabánových povídek, ale nejsme. Deset próz *Čistého, skromného života* však naznačuje, že by Viktor Špaček nemusel mít ještě svůj zemit zdaleka za sebou. Jeho nejnovější kniha má ovšem stejně jako *Směna* jeden zásadní problém, i když jiný. Nejedná se o povídky, a už vůbec ne o nezapomenutelné povídky, na to je forma, do níž spisovatel příběhy vměšťoval, příliš uvolněná. Navíc zde jasně vystupuje ústřední téma – odkvetlý muž, jenž má rád své pohodlí a jenž je ženami tlačen do manželství a rodiny.

Kdyby tuto opakující se linku Viktor Špaček jasněji a výrazněji prozkoumal v časovém vývoji – v novele či románu –, jistě by to bylo daleko účinnější. Takhle je nucen se vyhýbat sám sobě a rozřeďovat se, přičemž ještě sám o sebe zakopává. Jednou je onen muž knihovníkem, v druhé povídce, aby se neopakoval, pro změnu pracuje na poště... Přitom je autor *Čistého, skromného života* výborným pozorovatelem, jenž umí nemilosrdně pojmenovat skutečnost – a umí s tím i šetřit. I když tady se možná dostáváme k jádru pudla: forma povídek byla vybrána asi proto, že není natolik závazná jako román, což je u někoho, jehož

hlavním tématem je muž vyhýbající se závazkům, pochopitelné. Je tu tak totožný nedoraz, jaký měla před lety třeba kniha „povídek“ Sary Vybralové, mající obdobně dvojsmyslný titul jako *Směna: Spouští* (2015). Jednotlivé texty nebyly nijak úchvatné, ale rovněž naznačovaly hlavní linii, která kdyby se vyzvedla a zdůraznila v jednom souvislém textu, byl by výsledek jistě daleko lepší – a patrně čtenářsky přístupnější.

Jako příklad, kdy to takto literátka rovnou učinila, můžeme uvést loňskou novellu *Amáliina nehybnost* básničky Kateřiny Rudčenkové. Ostatně právě *Čistý, skromný život* lze číst jako jistý dodatek či oponenturu k próze Kateřiny Rudčenkové, neboť jeho autor tu byl předobrazem jednoho z mužských protihráčů – a jeho neochota je tu prezentována ženskou optikou spíše jako chronická neschopnost.

A do třetice je tu se svým debutem Adam Gebert. Kdybychom chtěli dělat oslí můstky – je stejný ročník jako Viktor Špaček a v jeho knize najdeme povídku, jež se jmenuje jako román Anny Beaty Hábllové. *Ovladač* vychází v edici Revolver Revue, jež se čas od času snaží nabídnout nové jméno, ale největším objevem stále zůstává Martin Ryšavý. Stejně jako tento autor taky Adam Gebert je filmař, na obálce se píše, že má za sebou několik krátkometrážních romských dokumentů, a toto téma se propadlo i do prozaické prvotiny.

Kniha je koncipována podobně jako třeba posmrtně publikovaný soubor *Život mezi prsty* (2005) Oscara Ryby. Jedná se vlastně o epizody, které tvoří jeden přetržitý celek. V případě *Ovladače* je svorníkem hlavní hrdina Emil Rhounek – pseudonym, jímž Adam Gebert již kdysi podepisoval své literární recenze.

V krátkých textech se klade velký důraz na hovorovou řeč, na rázovitost dialogů, což někdy působí až groteskně. Emil Rhounek se pohybuje jednou v dětské vzpomínce, jindy zas v prostředí kriminálu... Toto koncipování celku má za cíl především jednu věc: hrdina má být čím dál víc mytizován, až si ho oblíbíme a bude vlastně úplně jedno, co se s ním děje – budeme o něm chtít číst dál. Vzhledem k tomu, že kniha má jen o něco víc než sto stran, ovšem tento účinek nemůže být dostatečně prověřen.

Ovladač nicméně působí kompaktně. Každopádně za velkou chybu se dá považovat to, že tak talentovaný člověk jako Adam Gebert debutuje až nyní. I proto, že mohl mít tuto prvotinu – jež by se líp hodila k někomu mladšímu – dávno za sebou a mohl být o mnoho dál, nabízet ambicióznější texty.

Mít něco před sebou

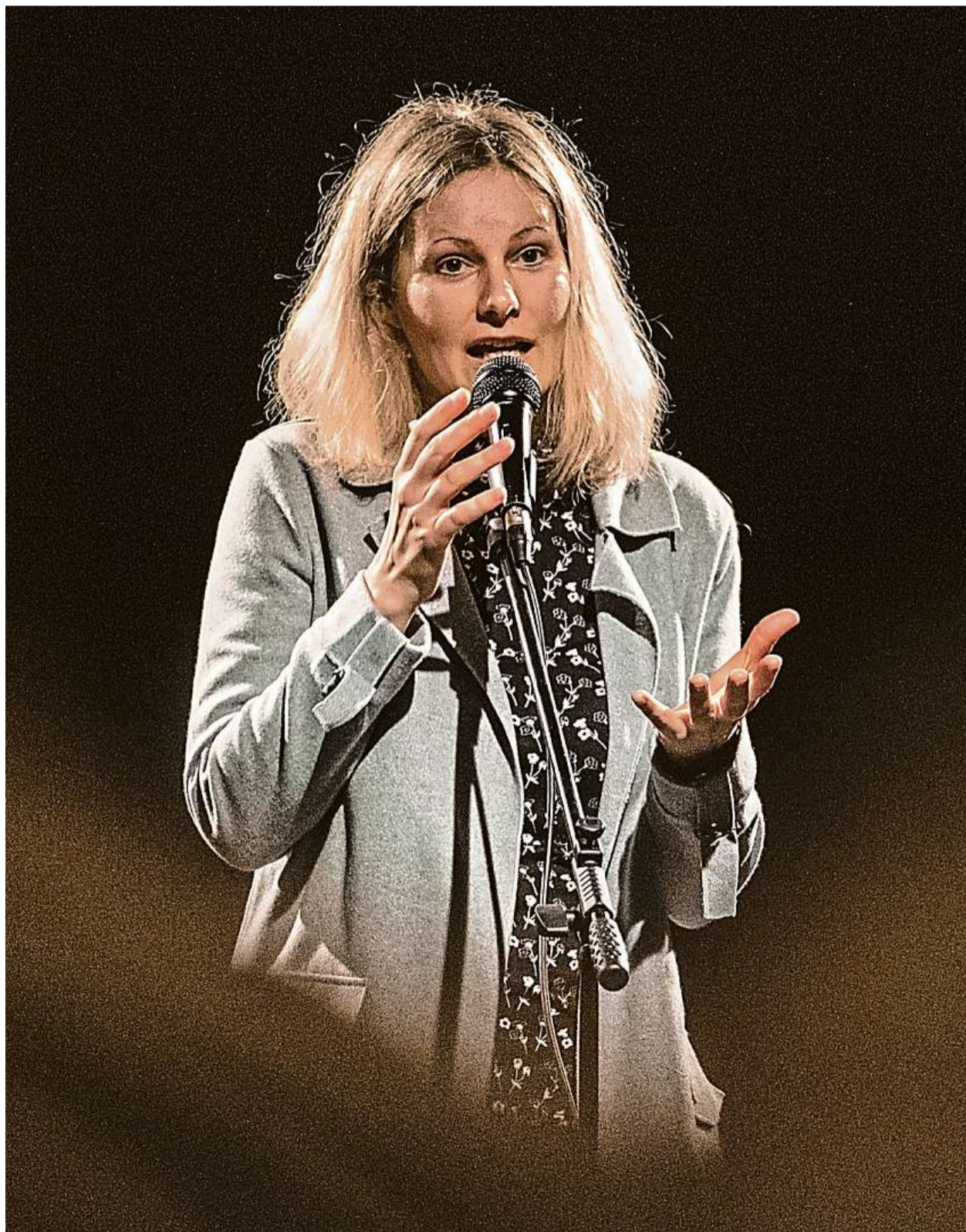
Směna, *Čistý, skromný život* a *Ovladač* asi nebudou patřit k nejvýraznějším tuzemským literárním počínům letošní sezony. Je dobré si uvědomit, že to ovšem nebude pouze z toho důvodu, že nejde o díla bezchybná, nýbrž i proto, že nejsou tolik křiklavá.

Avšak byla by chyba se s jejich autory úplně minout. Možná to vypadá, že je zde pojednáno o třech knížkách, které nejsou úplnými srdcerváči, a které tak lze klidně pominout... Je ale lepší zdůraznit, že jde o články o třech nadaných tvůrcích, kteří se zabývají též jinými uměleckými obory a kteří mají patrně to lepší stále před sebou. Obvyklý český kulturní provoz je totiž přehluštěn lidmi majícími nejlepší léta už dávno za sebou a stále si nárokuje jakýsi „výměnek“. Proto tolik povykují a strhávají na sebe pozornost.

KNiha TÝDNE

Směna

Anna Beata Hábllová
Vydalo nakladatelství Host, Brno 2022.
216 stran.

Anna Beata Hábllová vydala po poezii a knihách o architektuře a urbanismu svůj prozaický debut

FOTO PROFIMEDIA